

Terminologická a textová kompetence v právním překladu: studie na francouzsko-českém materiálu

Tomáš Duběda, Vanda Obdržálková

ABSTRACT:

Terminological and textual competence in legal translation: an analysis of a French-Czech sample. In the present study, we tackle the problem of quality in legal translation, and reflect on the related translation competences, among which thematic competence (or legal literacy) plays a central role. A sample of 20 translations of a legal text from French into Czech is analysed first with respect to overall quality. Next, we present a more thorough analysis of 40 terminological items. The sample includes translations done by advanced students of translation and practising translators. The overall quality differs significantly between the two groups, but, surprisingly, legal training does not guarantee better overall quality in the group of professionals. However, after categorising the errors (shifts of meaning — terminology — style), it turns out that legal literacy has a positive impact on the ability to interpret and transfer legal meaning, which is a key subcompetence in legal translation. A detailed analysis of selected legal expressions targets the frequency and typology of errors, variability of translation equivalents, and categorisation of meaning shifts. The analysis offers empirically founded insights into translation procedures in the field of law, and brings indirect evidence of the current state of the translation market.

KLÍČOVÁ SLOVA / KEY WORDS:

čeština, francouzština, kvalita překladu, právní překlad, terminologie
Czech, French, legal translation, terminology, translation quality

1. PRÁVNÍ PŘEKLAD

Právní překlad je — vedle překladu ekonomického, technického, přírodovědného, společenskovedního atd. — jedním z odvětví odborného překladu. Právní jazyk můžeme spolu s D. Cao definovat jako „jazyk práva, jazyk o právu a jazyk používaný v dalších právně-komunikačních situacích“ (Cao, 2007, s. 9). Ze specifík, jimiž se jazyk práva, a tím i jeho překlad, odlišuje od jiných odborných diskurzů, si zaslouží zmínku především jeho zakotvenost v konkrétním právním systému, abstraktnost a společenská závažnost. Teoretici právního překladu (Šarčević, 1997, s. 13; Tomášek, 1998, s. 89; Chromá, 2014, s. 23) se shodují na tom, že právní diskurz lze interpretovat pouze s ohledem na normativní systém, v němž se vyvinul a v němž funguje: odlišnosti mezi právní češtinou, francouzštinou, angličtinou apod. pramení nejen z jazykových rozdílů, ale v nemalé míře také z toho, že každý z těchto odborných jazyků popisuje jiný právní systém. Totéž lze samozřejmě říci i o jiných oborech — i překladatelé ekonomických, technických a dalších věcných textů musejí překonávat odlišnosti spojené s konkrétní podobou toho kterého oboru ve zdrojové a cílové kultuře;

ukazuje se však, že v právním překladu je zapojení věcné kompetence (tj. „právní gramotnosti“ — Chromá, 2014, s. 36 — či „doplňkové odborné kompetence“ — Tomášek, 1998, s. 38) zvláště důležité. Nepřímo o tom svědčí několik faktů: mezi veřejně nabízenými překladatelskými kurzy najdeme nejčastěji právě kurzy právního překladu, z různých překladatelských specializací je pouze právní překlad předmětem zákonné regulace (viz níže) a samotná existence pojmů „právní lingvistika“ či „právní translatologie“ (*Legal Translation Studies*) naznačuje, jak specifický je vztah mezi jazykem a právem. V některých ohledech lze říci, že jazyk je nejen prostředkem pro ztvárnění právních norem, ale i jejich spolutvůrcem (Gibbons, 2013, s. 3). Druhým výrazným rysem právního jazyka je jeho abstraktnost (Hutton, 2009, s. 15; Griebel, 2016), kterou sdílí v různé míře například s filozofií, logikou či matematikou. Většina i těch nejběžnějších právních pojmů odkazuje na přesně vymezené, ale abstraktní skutečnosti (např. *právní řád, jednání, trestný čin, odpovědnost, závazek*), a naopak zastoupení konkrétních termínů je v právním diskurzu celkově nižší než např. v přírodních vědách nebo medicíně. To, že předmětem práva je abstraktně nahlížené lidské chování, zvyšuje význam jazykového ztvárnění právních konceptů. Konečně dokladem společenské závažnosti právního diskurzu (Kořenský et al., 1999, s. 126) je to, že náležitě jazykové vyjádření právních skutečností, vztahů a procesů je nezbytné pro hladké fungování společnosti; nároky na kvalitu právního překladu jsou zvláště vysoké tam, kde má přeložený text vyvolávat právní účinky.

Teorie právního překladu se vyprofilovala jako jedna ze subdisciplín translatologie teprve na konci 20. století; v současné době disponuje odbornou literaturou zahrnující jak syntetická díla (např. Šarčević, 1997; Cao, 2007; Bocquet, 2008; Tomášek, 1998), tak teoreticko-praktické publikace zaměřené na konkrétní typy textů (Chromá, 2014; Wagner et al., 2002), praktické příručky (Hrehovčík et al., 2011), historická pojednání (Dullion, 2007), publikace věnované právně-překladatelským kompetencím a kvalitě právního překladu (Prieto Ramos, 2011; Chromá & Klbal, 2015; Svoboda et al., 2017) a dále specializované časopisy (*Comparative Legilinguistics, International Journal of Language & Law, Soudní tlumočnick*).

Překladatelství jako takové je v České republice neregulovanou profesí; jedinou výjimku představuje soudní překlad, upravený zákonem č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících (tento zákon by měl být v dohledné době novelizován — *Soudní tlumočnick 2/2016*). Pro jmenování soudním tlumočnickem/překladatelem je třeba splnit stanovená kvalifikační kritéria, není však předepsána žádná vstupní zkouška. Mimo situace, kdy zákon ukládá povinnost využít služeb jmenovaného tlumočnicka, se mohou instituce i jednotlivci obrátit na libovolného překladatele. Jak upozorňuje M. Chromá (2014, s. 36), rekrutuje se většina překladatelů právních textů z řad filologicky vzdělaných odborníků, pro něž je právo nanejvýš doplňkovou specializací. Podle studie T. Svobody (2011), provedené na vzorku 209 respondentů, je právní překlad nejčastější specializací překladatelů působících na českém trhu. Právní texty jsou výrazně zastoupeny také v instituční praxi (Svoboda, 2016), a to zejména evropské (Wagner et al., 2002; Svoboda et al., 2017).

Pokud jde o celkový soubor kompetencí, které by si měl překladatel právních textů osvojit, navrhuje Prieto Ramos (2011) následující model:

1. Strategická (metodologická) kompetence (globální kompetence, která kontroluje zapojení všech ostatních kompetencí a zahrnuje mj. vymezení pracovního postupu, rozhodovací procesy a kontrolu kvality).
2. Komunikativně-textová kompetence (zahrnuje mj. znalost zdrojového i cílového jazyka a žánrově-stylistických konvencí).
3. Tematicko-kulturní kompetence (znalost právních systémů a zdrojů práva; odpovídá výše uvedeným pojmům „právní gramotnost“ a „doplňková odborná kompetence“).
4. Instrumentální kompetence (využití informačních zdrojů a technologií).
5. Interpersonální a profesně-manažerská kompetence (týmová práce, interakce se zákazníky a kolegy, provozní a etické aspekty překladatelské práce).

Z navrženého modelu vyplývá, že právně-překladatelskou činnost — a obecněji veškerou překladatelskou činnost — dnes nelze chápat pouze jako jazykový převod za pomoci vlastních znalostí a slovníku. Každá z kompetencí má vliv na výslednou kvalitu překladatelského projektu, přičemž nedostatky v jedné kompetenci mohou být částečně vyváženy kompetencí jinou.

2. CÍL ANALÝZY A ZKOUANÝ MATERIÁL

Východiskem pro tuto studii je analýza dvaceti verzí překladu právního textu z francouzštiny do češtiny, které mají simulovat reálný stav na trhu právních překladů. Cílem je posouzení kvality jednotlivých překladů s ohledem na délku překladatelské praxe a dále podrobný popis a hodnocení řešení pro 40 vybraných překladatelských problémů lexikální povahy. Prostřednictvím této sondy hodláme strukturovat a kvantifikovat teze, kritická tvrzení a doporučení, která lze nalézt v literatuře či která se ozývají v odborných diskusích, a alespoň částečně tak vyplnit mezeru v empirickém studiu překladů soukromoprávních dokumentů, na kterou upozorňují Chromá a Klabal (215, s. 199). I když se studie zabývá pouze jazykovým párem francouzština — čeština, lze z jejích závěrů vyvodit i obecnější závěry, zvláště pokud jde o uplatnění věcné (tj. právní) kompetence.

Do analýzy bylo zahrnuto dvacet překladatelů — rodilých mluvčích češtiny, kteří překládali z francouzštiny do svého mateřského jazyka. Jednu polovinu vzorku tvořili studenti 2. ročníku magisterského studia překladatelství v Ústavu translatologie FF UK („studenti“), druhou polovinu absolventi téhož ústavu s 8–15letou překladatelskou praxí („profesionálové“). Profesionálové měli v předběžném formuláři uvést, zda absolvovali kurzy práva či právního překladu (kurzy právníckého jazyka na právnických fakultách, kurz Juridikum aj.): ukázalo se, že pět z nich alespoň jeden takovýto kurz absolvovalo („profesionálové s právníckým minimem“) a pět nikoli („profesionálové bez právníckého minima“).

Úkolem testovaných osob bylo přeložit do češtiny francouzský právní text o rozsahu jedné normostrany. Použitý text je zkrácenou verzí autentického dokumentu — podmínek užívání webového serveru zveřejněných na internetu. Jednotlivá ustanovení jsme vybrali tak, aby text nebyl repetitivní, měl dostatečnou terminologickou

hustotu a nebyla podstatně narušena jeho koherence. Název poskytovatele služeb jsme nahradili generickým výrazem *Société* (*společnost*). V textu jsme se zaměřili na 40 výrazů typických pro právní jazyk: termíny (jednoslovné i víceslovné), verbální terminologická spojení, textové prefabrikáty a strukturační prvky. První tři kategorie vycházejí z rozdělení slovní zásoby právního jazyka podle M. Tomáška (1998, s. 43); čtvrtá kategorie — poměrně volně vymezená — zahrnuje neterminologické výrazy příznačné pro právní jazyk, jakými jsou některé předložky, spojky a příslovečná určení. K vyčlenění kategorie verbálních terminologických spojení, jež jsou zvláštním případem víceslovných termínů, nás kromě uvedeného teoretického zdroje vedla jejich vysoká frekvence a překladatelská relevantnost v právních textech. Řadíme k nim i odpovídající nominalizované struktury (například *violer les dispositions*, *violation des dispositions* — *porušit ustanovení*, *porušení ustanovení*). Ukázalo se, že některé případy jsou hraniční: například výraz *ayant droit* — *oprávněná osoba*, ačkoli má verbálně-nominální strukturu, jsme zařadili mezi víceslovné termíny, a nikoli mezi verbonominální terminologická spojení, protože neobsahuje podstatné jméno slovesné a okrajově se vyskytuje také v pravopisné podobě *ayant-droit*.

U každého výrazu jsme zkoumali pouze první výskyt, ačkoli podrobnější pohled na všechny výskyty by mohl být informativní jednak pro míru terminologické soustavnosti, jednak pro kontextové faktory ovlivňující volbu ekvivalentů. Tento přístup by však do analýzy zaváděl novou proměnnou a byl by komplikujícím faktorem při číselném zpracování výsledků. Text včetně návrhu překladu, seznamu zkoumaných výrazů a jejich rozdělení do čtyř výše uvedených kategorií je uveden v tabulce 1.

Překladatelé pracovali v běžném pracovním prostředí a mohli využívat veškeré pomůcky (papírové, elektronické, internetové) kromě konzultace s jinými osobami. Na vyhotovení překladu měli maximálně 90 minut. Zadání překladu znělo: „Přeložte do češtiny následující výtah z podmínek užívání webových stránek, z nichž si uživatelé mohou stahovat fotografie k nekomerčnímu užití. Provozovatel webu je označován jako ‚Société‘. Výtah má být zveřejněn na webu společnosti.“ Odevzdané překlady byly anonymizovány.

Kromě přeložených textů odevzdali překladatelé také dva dotazníky: první z nich se týkal jejich odborného profilu, druhý obsahoval otázky k přeloženému textu. Překlady i dotazníky jsme pořídili pro účely šířeji vymezeného projektu (dva cizí jazyky, dva typy textu, dva směry překladu); v této studii podrobněji popisujeme jen tu část materiálu, která je předmětem analýzy. Čas pro vyplnění dotazníků jsme nezapočítávali do doby určené pro samotný překlad.

3. ANALÝZA VÝCHOZÍHO TEXTU A NÁVRH PŘEKLATATELSKÉ STRATEGIE

Výchozí text náleží do oblasti smluvního práva: jde o adhezní smlouvu, kterou uživatelé webového serveru uzavírají při registraci. Velké množství formulací, které v textu najdeme, je standardní součástí obdobných právních dokumentů — například při zadání věty 6 do vyhledávače Google dospějeme k 36 různým dokumentům, v nichž tato věta figuruje v doslovném znění. Text obsahuje dvě zjevné pravopisné chyby (věta 4: *contraires* má být *contraire*; věta 9: *opérationelles* má být *opérationels*).

(1) L'accès de l'Utilisateur au Site et à ses Fonctionnalités est subordonné à l'acceptation sans réserve des présentes Conditions.	Pro získání přístupu k webovým stránkám a jejich funkcím je vyžadován bezvýhradný souhlas s těmito podmínkami.	utilisateur (T) est subordonné à (VTS) acceptation sans réserve (T) Conditions (T)
(2) L'Utilisateur personne physique déclare avoir 18 ans minimum et disposer de la pleine capacité juridique afin d'accepter les présentes Conditions.	Uživatelem může být pouze fyzická osoba starší 18 let, která je plně právně způsobilá k přijetí těchto podmínek.	personne physique (T) disposer de la pleine capacité juridique (VTS) accepter (T)
(3) Lors de la création de son compte, l'Utilisateur s'engage à fournir des informations exactes, actualisées et complètes.	Uživatel je povinen při zakládání účtu uvést pravdivé, aktuální a úplné údaje.	s'engage (T) informations exactes, actualisées et complètes (PREF)
(4) L'Utilisateur s'interdit d'effectuer tout acte prohibé, illégal, contraires aux bonnes mœurs et à l'ordre public et/ou portant atteinte aux droits des tiers et notamment aux droits de propriété intellectuelle.	Uživatel se nesmí dopustit jednání, jež je zakázané, protiprávní, v rozporu s dobrými mravy či s veřejným pořádkem nebo porušuje práva třetích osob, a to zvláště práva duševního vlastnictví.	effectuer tout acte (VTS) prohibé (T) illégal (T) contraire à (STR) bonnes mœurs (T) ordre public (T) et/ou (STR) porter atteinte (VTS) droits des tiers (T) droits de propriété intellectuelle (T)
(5) La violation de ces dispositions expose le contrevenant et toutes personnes responsables, à des actions judiciaires en contre-foçon, sanctionnées civilement et pénalement.	V případě porušení těchto ustanovení se osoba, jež se ho dopustila, i veškeré další odpovědné osoby vystavují nebezpečí žaloby pro porušení autorských práv a občanskoprávního či trestního postihu.	violation de ces dispositions (VTS) exposer à des actions judiciaires (VTS) contrevenant (T) contrefoçon (T) sanctionné civilement (VTS) sanctionné pénalement (VTS)
(6) L'Utilisateur fait son affaire dans le cadre des Usages non commerciaux qu'il effectue en dehors du Site d'obtenir toutes les autorisations éventuellement nécessaires auprès des auteurs et/ou ayants droit et/ou personnes concernées, la Société étant déchargée de toute responsabilité à cet effet.	Uživatel je oprávněn používat fotografie k nekomerčním účelům mimo webové stránky poté, co získá všechna nezbytná oprávnění od autorů, oprávněných osob nebo dotčených osob. Společnost v tomto ohledu nenese žádnou odpovědnost.	non commerciaux (T) autorisations (T) auprès de (STR) ayants droit (T) personnes concernées (T) déchargée de toute responsabilité (VTS) à cet effet (STR)
(7) De manière générale, l'Utilisateur est invité à faire preuve de prudence et de discernement s'agissant des contenus qu'il diffuse.	Ve vztahu k šířenému obsahu by si měl uživatel vždy počínat obezřetně a rozvážně.	de manière générale (STR) faire preuve de prudence (VTS) s'agissant de (STR) diffuser (T)

(8) <i>La Société se réserve la faculté de supprimer sans préavis sur le Site tout contenu créé par l'Utilisateur contraire aux présentes Conditions et/ou aux dispositions légales et/ou réglementaires.</i>	Společnost si vyhrazuje právo z webových stránek i bez upozornění odstranit veškerý obsah vytvořený uživatelem, pokud je tento obsah v rozporu s těmito podmínkami nebo s právními předpisy.	se réserve la faculté (VTS) sans préavis (PREF) dispositions légales (T) dispositions réglementaires (T)
(9) <i>L'Utilisateur accepte que la Société puisse suspendre à tout moment l'accès au Site et/ou à tout ou partie des Fonctionnalités pendant des périodes non prédéfinies ou mettre un terme à tout moment à tout ou partie des Fonctionnalités pour des impératifs techniques, juridiques ou opérationnelles ; dans la mesure du possible, la Société en informera les Utilisateurs.</i>	Uživatel bere na vědomí, že Společnost je oprávněna ze závažných technických, právních nebo provozních důvodů přístup k webovým stránkám nebo jejich funkcím pozastavit na předem neurčenou dobu, nebo tyto funkce kdykoli ukončit. Společnost bude v takovém případě uživatele v rámci svých možností informovat.	juridique (T) dans la mesure du possible (PREF)

TABULKA 1: Východí francouzský text, návrh jeho překladu do češtiny a seznam zkoumaných výrazů. T — jednoslovný nebo víceslovný termín; VTS — verbální terminologické spojení; PREF — textový prefabrikát; STR — strukturní prvek.

Formulace *faire son affaire d'obtenir...* působí neobvykle; neobvyklé je také množné číslo ve spojení *toutes personnes responsables* — v právních textech je standardem použití jednotného čísla: *toute personne responsable*.

Vysílatelem původního textu je francouzská veřejná instituce; tato skutečnost však byla zastřena tím, že jsme ve verzi předložené překladatelům její název nahradili výrazem *Société*. Text se explicitně neodvolává na žádný konkrétní právní systém, avšak z jeho dikce lze usoudit i bez informace o původu, že je formulován na základě francouzského práva (např. vzhledem k použití výrazu *dispositions légales et/ou réglementaires*). Protože zadání nespécifikuje právo, které má být rozhodné pro smlouvu uzavřenou v české verzi, je na místě předpokládat, že jím zůstává právo francouzské. Měla by proto být zachována vazba na francouzský právní řád tak, aby výklad originálu i překladu vedl k témuž výsledku. V mezích této zásady je třeba hledat funkční ekvivalenty (tj. zažití právní výrazy, které mají ve všech podstatných rysech totožný význam) a respektovat žánrové konvence obdobných českých textů, tj. varietu právního jazyka typickou pro obchodní podmínky poskytovatelů služeb. V zadání se rovněž neuvádí, zda má mít překlad tutéž právní sílu jako originál, a je proto bezpečnější postupovat tak, jako by ji mít měl. Nadměrná dokumentárnost (např. v podobě francouzských ekvivalentů přidaných v závorkách do českého textu či metajazykových vysvětlivek v poznámkách pod čarou) však podle našeho názoru není vhodná ani nutná.

Velká část použitých právních termínů má dostatečně přesné funkční ekvivalenty v českém právním systému (*personne physique* — fyzická osoba, *bonnes mœurs* — dobré

mravy, ordre public — veřejný pořádek, droits de propriété intellectuelle — práva duševního vlastnictví); z problematičtějších termínů a terminologických spojení, které vyžadují zevrubnější jazykově-právní posouzení, jmenujme těchto sedm:

- 1) *Utilisateur personne physique* (věta 2; doslova *uživatel fyzická osoba*). Problém nespočívá v lexikálním významu termínů, ale ve významové extenzi jejich spojení. Výraz lze parafrázovat buď jako *uživatel, který musí být fyzickou osobou*, nebo jako *uživatel, pokud je fyzickou osobou*. Druhá interpretace by vedla k závěru, že uživatelem může být i právnická osoba. Z jiných částí původního textu jednoznačně vyplývá, že správný je první výklad. Pro překladatele, kteří měli jen vybranou část textu, však zůstává termín dvojznačný.
- 2) *Capacité juridique* (věta 2; doslova *právní způsobilost*; výraz není uveden ve slovníku Larišová, 2008) je způsobilost mít práva (*capacité de jouissance*) a vykonávat je (*capacité d'exercice*). Z kontextu vyplývá, že v překládaném textu jde o druhou významovou složku výrazu, kterou nejlépe vystihuje český funkční ekvivalent *svěprávnost* (dříve *způsobilost k právním úkonům*). Termín *svěprávnost/svěprávný* však v češtině neumožňuje rozvíti, které je třeba k vyjádření infinitivní konstrukce *afin d'accepter les présentes Conditions (k přijetí těchto podmínek / aby přijal tyto podmínky)*. Nejvhodnějším řešením je tak zřejmě výraz *právně způsobilý*, který má oporu ve starší zákonné úpravě: je (plně) *právně způsobilý k přijetí těchto podmínek*.
- 3) *Afin d'accepter les présentes Conditions* (věta 2; doslova *k přijetí těchto podmínek / aby přijal tyto podmínky*). Výraz je syntakticky dvojznačný: buď se vztahuje k celé větě („pro přijetí podmínek musí být uživatel plnoletý a plně svéprávný“), nebo pouze k předcházejícímu výrazu („uživatel musí být plnoletý a způsobilý podmínky přijmout“). Podmínka plnoletosti platí v obou případech; v prvním případě by uživatel musel být svéprávný bez jakéhokoli omezení, zatímco v druhém případě by mohl mít svéprávnost omezenou, avšak toto omezení by se nesmělo dotýkat jeho způsobilosti přijmout dané podmínky. V návrhu překladu výše jsme se přiklonili k druhému, volnějším výkladu. V reálné situaci by bylo třeba tuto dvojznačnost vyjasnit se zadavatelem.
- 4) *Illégal* (věta 4; doslova *nezákonný/protizákonný*). Slovo se používá jak v tomto užším významu, tak širěji ve významu *protiprávní* (Guinchard & Debard, 2017), pro nějž má francouzština přesnější výraz *illicite*. Protože je dosti pravděpodobné, že vysílatel textu měl na mysli jednání v rozporu s jakýmkoli právním předpisem, a nejen se zákony, přikláníme se k druhému, širšímu výkladu.
- 5) *Contrevenant* (věta 5; podle slovníku Larišová, 2008, *ten, kdo se dopustil přešlapku*). I když je výraz etymologicky spřízněný s termínem *contravention* (*přešlapek*), ve skutečnosti je jeho význam širší, jak vyplývá i z kontextu. Kalk *porušitel* je sice doložený, avšak působí archaicky. Nejschůdnějším řešením je tedy opis: *osoba, která poruší tato ustanovení*.
- 6) *Contrefaçon* (věta 5; doslova *padělání*; ve slovníku Larišová, 2008, pouze jako *padělek*). V pojetí francouzského práva je vymezení tohoto občanskoprávního deliktu a zároveň trestného činu širší, než je tomu v českém právním řádu, neboť se týká obecně výkonu autorských práv neoprávněnou osobou (Guinchard & De-

bard, 2017). Doslovný (dokumentární) ekvivalent *padělání* tedy odkazuje na institut francouzského práva, ale neinformuje o jeho odlišném vymezení, zatímco funkční (instrumentální) ekvivalent *porušení autorských práv* je lépe interpretovatelný v cílové kultuře, ale oslabuje vazbu na zdrojový právní řád. V návrhu překladu jsme se přiklonili k druhému řešení: máme za to, že v tomto případě je funkční ekvivalence vhodnější i za cenu oslabení vazby na francouzský právní řád.

- 7) *Dispositions légales et/ou réglementaires* (věta 8; doslova *zákonná a/nebo nařizovací ustanovení*; výraz není uveden ve slovníku Larišová, 2008). Toto ustálené syntagma odkazuje na francouzské zákony, nařízení s platností zákona a některé podzákonné předpisy (Guinchard & Debard, 2017); nejvhodnějším funkčním ekvivalentem je tedy zřejmě výraz *právní předpisy*.

Uvedený rozbor je zároveň elementárním představením pojmové analýzy (Chromá, 2014, s. 46), která je nutným krokem při hledání a ověřování ekvivalentů.

4. HODNOCENÍ PŘEKLADŮ

Kvalitu všech dvaceti překladů posoudili tři hodnotitelé (H₁, H₂, H₃) — vyučující Ústavu translatologie FF UK a praktikující překladatelé —, z nichž dva jsou autory tohoto článku. Jeden z tříčlenné skupiny hodnotitelů má francouzštinu jako pracovní jazyk, u zbylých dvou lze charakterizovat globální znalost tohoto jazyka úrovní A₁ a B₂ podle SERRJ; schopnost porozumět psanému textu (tj. pasivní kompetence v psané komunikaci) je však v obou případech vyšší. Interpretaci právního jazyka a hodnocení převodu terminologie jim usnadnila zkušenost s překladem právních textů z angličtiny a do angličtiny, v jednom případě rovněž ze španělštiny a do španělštiny. Nezávislému hodnocení, založenému na srovnání zdrojového a cílového textu, předcházela společná analýza výchozího textu z právně-sémantického a jazykového hlediska, jejímž cílem bylo tematizovat méně zřejmé aspekty textu, které jsou překladatelsky relevantní, a tím i vykompenzovat nedostatečnou aktivní znalost francouzštiny u dvou hodnotitelů. Hodnocení bylo dále upřesněno konzultacemi s odborníky na právní jazyk (vyučujícími právní francouzštiny a španělštiny na Právnické fakultě UK): ty se týkaly jednak sedmi problematických termínů uvedených v části 3, jednak několika dalších zkoumaných termínů. Referenční úroveň pro hodnocení byla „optimální kvalita komerční zakázky s ohledem na zadání“.

Hodnocení probíhalo podle podrobného protokolu, a to na dvou úrovních: globální a lokální (Martínez Mateo, 2014; O'Brien, 2012). Při globálním hodnocení přidělil každý hodnotitel jednotlivým překladům celkovou známku podle klíče uvedeného v tabulce 2.

Lokální hodnocení spočívalo ve vyznačování a kategorizaci chyb podle klíče uvedeného v tabulce 3. Pořadí, v němž jsou chyby uvedeny (VV — V — T — S — G — F), odpovídá závažnosti, kterou jim v naší analýze přikládáme. Pojem „chyba“ používáme pro překladová řešení, která jeden nebo více hodnotitelů označilo za nevhodná, přičemž jistota, s jakou lze na chybu usuzovat, stoupá s počtem hodnotitelů, kteří ji identifikovali.

Celková známka	Slovní popis	Legenda
A	výborný	Plně vyhovuje parametrům profesionálního překladu, případně je potřeba provést revizi jen malého počtu úseků.
B	solidní	S výhradami vyhovuje parametrům profesionálního překladu, některé úseky vyžadují revizi.
C	ještě přijatelný	Částečně vyhovuje parametrům profesionálního překladu, k dosažení profesionální úrovně je potřeba provést podstatnější revizi.
F	nepřijatelný	K dosažení profesionální úrovně by bylo potřeba překlad zásadně přepracovat.

TABULKA 2: Globální hodnocení — celkové známky.

Symbol	Typ chyby	Poznámka
VV	zvláště závažná významová chyba	Zejména chyba, která může mít finanční dopad.
V	významová chyba	Posun ve významu, zejména s ohledem na právní rozměr textu.
T	terminologická chyba	Volba ekvivalentu, který v zásadě zachovává smysl zdrojového výrazu, avšak není terminologicky náležitý.
S	stylistická chyba	
G	gramatická chyba	
F	formální chyba	Například chyba formátu či typografická chyba.

TABULKA 3: Lokální hodnocení — klasifikace chyb.

Příklad hodnocení zkoumaného výrazu je uveden v tabulce 4.

Jednotliví hodnotitelé se v mnoha případech lišili jak v identifikaci chyb, tak v jejich klasifikaci. Poměrně časté jsou záměny mezi kategoriemi V a T, a dále, jak ukazuje tabulka 4, mezi kategoriemi T a S. Korelace v hodnocení je však vysoká: co do celkové známky (A, B, C nebo F) se hodnotitelé H₁–H₃ shodli ve všech dvaceti případech kromě dvou, kdy se známka o jeden stupeň liší, a co do identifikace chyb se shodli v 86 % případů (tj. u 86 % zkoumaných výrazů bylo použité řešení označeno jednomyslně buď jako přijatelné, nebo jako chybné, a to nezávisle na klasifikaci chyby; u zbylých 14 % výrazů se názor jednoho hodnotitele lišil od názoru zbylých dvou).

Podobně jak překlad samotný je i jeho hodnocení produktem konkrétního jedince, který do něj promítá své subjektivní zkušenosti a preference. K dosažení akceptovatelné míry objektivity přispívají v našem případě tři faktory: jednotný hodnotící protokol, stanovená referenční úroveň hodnocení a nezávislé hodnocení třemi osobami.

Výchozí výraz	Doložené překladové protějšky	Hodnocení		
		H1	H2	H3
effectuer tout acte (věta 4; v kontextu L'Utilisateur s'interdit d'effectuer tout acte prohibé, illégal, contraires aux bonnes mœurs et à l'ordre public...)	se nedopustí jednání (1)			
	se zdrží jakéhokoli jednání (5)			
	se nedopustí žádného jednání (1)			
	konat jakékoli jednání (1)	S	S	T
	je zakázáno jednat (1)	S	S	S
	vyvarovat se jakýchkoli činností (1)			
	provádět žádnou činnost (1)	T		S
	provádět jakoukoli činnost (1)	T		T
	dopouštět se jakékoli činnosti (1)	T		T
	se nedopustí žádného činu (1)	T	T	T
	provádět žádný čin (1)	T	S	T
	vykonávat jakýkoli čin (1)	S	S	S
	provádět žádné úkony (3)		T	T
nevykonávat úkony (1)	T	T	T	

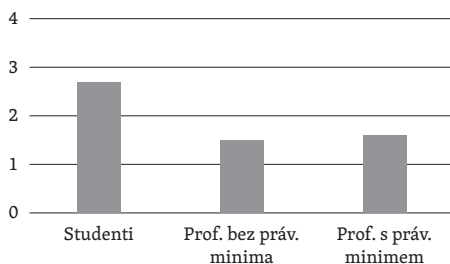
TABULKA 4: Příklad hodnocení: výraz *effectuer tout acte*. Ekvivalenty jsou seřazeny podle klíčového substantiva (*jednání, činnost, čin, úkon*). Číslo v závorce odpovídá počtu překladatelů, kteří daný ekvivalent použili. H1, H2, H3 — hodnotitelé, T — terminologická chyba, S - stylistická chyba, prázdná buňka — protějšek není považován za chybný.

5. CELKOVÁ ÚSPĚŠNOST PŘEKladU

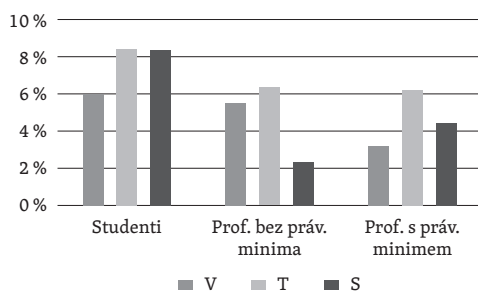
Na obr. 1 je uvedeno globální hodnocení překladů pro tři zkoumané kvalifikační skupiny (toto hodnocení odráží celkovou kvalitu překladů, a neomezuje se tedy na analyzované výrazy). Překladatelská praxe má podle očekávání zřetelný vliv na kvalitu překladu: zatímco profesionálové se v průměru pohybují mezi známkami A a B, studenti dosáhli průměrné kvality mezi známkami B a C. Rozdíl mezi studenty a profesionály je statisticky významný (t-test; $p < 0,001$), avšak doplňková právní kvalifikace se v celkové kvalitě překladu neodráží. Znamku A alespoň od jednoho hodnotitele získalo celkem pět překladatelů (všichni ze skupiny profesionálů, tři jednomyslně od všech tří hodnotitelů, dva od dvou hodnotitelů), známka F byla udělena jednou (překladatel ze skupiny studentů, jednomyslně od všech tří hodnotitelů).

Obr. 2 ukazuje podíl řešení, která byla vyhodnocena jako chybná, na celkovém počtu ekvivalentů doložených pro 40 zkoumaných výrazů (výraz „ekvivalent“ používáme i tam, kde jde jen o ekvivalent domnělý). Chyby jsou rozděleny do tří typů (V, T a S - viz tabulka 3; chyby typu VV, G a F se ve zkoumaných výrazech nevyskytovaly). Celkový podíl ekvivalentů označených jako chybné (tj. součet v každé trojici sloupců) je u studentů 23 %, u profesionálů bez právního minima 14 % a u profesionálů s právním minimem rovněž 14 %.

Pokud jde o nejzávažnější typ chyby (V), ukazuje graf, že její četnost klesá s rostoucí kvalifikací a zvláště nízká je u profesionálů s právním minimem (rozdíly jsou statisticky významné: χ^2 , $p = 0,008$). Četnost terminologických chyb rovněž klesá,

OBRÁZEK 1: Průměrné globální hodnocení překladů (známky jsou vyjádřeny číslem: A – 1, B – 2, C – 3, F – 4).

OBRÁZEK 2: Procento řešení klasifikovaných jako chybná z celkového počtu ekvivalentů. V – významová chyba, T – terminologická chyba, S – stylistická chyba.

avšak rozdíly nejsou statisticky významné (χ^2 , $p = 0,11$). Četnost stylistických chyb je výrazně vyšší u studentů; ve skupině profesionálů bylo těchto chyb zaznamenáno více u překladatelů s právním minimem (rozdíly jsou statisticky významné: χ^2 , $p < 0,001$).

6. ANALÝZA EKVALENTŮ

Pro 40 zkoumaných výrazů jsme v překladech našli celkem 271 různých překladových řešení, což je v průměru 6,8 řešení na jeden výraz (za ekvivalent považujeme i ekvivalent nulový, tj. vynechání výrazu). Tento výsledek je bezesporu ovlivněn délkou zkoumaných výrazů: u víceslovných jednotek je logicky větší šance, že překladová řešení budou variabilní. Omezíme-li se pouze na termíny, které jsou v originále jednoslovné (takových je v seznamu 11), dospějeme stále k poměrně vysokému číslu — 5,0 řešení na jeden výraz. Ve skupině studentů je doloženo v průměru 4,7 ekvivalentů na jeden výraz, ve skupině profesionálů je tento počet 4,1, tj. o něco málo nižší. Výrazy, které všichni překladatelé řešili shodně, jsou celkem čtyři: *utilisateur* — *uživatel*, *conditions* — *podmínky*, *s'engage* — *zavazuje se*, *bonnes mœurs* — *dobré mravy*. Naopak nejvyšší počet ekvivalentů (20) jsme zaznamenali

u výrazu *sanctionnées civilement et pénalement* (postih jak občanskoprávní, tak trestní; občanskoprávní a trestní soudní postih; postihované v souladu s občanským či trestním právem; příslušné občanskoprávní a trestněprávní postihy; postihuje se v občanskoprávním i trestním řízení; uložení přestupkové nebo právní sankce; občanskoprávní i trestní sankce; sankce podle občanského a trestního zákoníku; představuje občanskoprávní a trestněprávní delikt; v civilním i trestním řízení; soudní řízení dle občanského i trestního práva; vystavuje se občanskoprávnímu a trestněprávnímu řízení; občanské a trestní stíhání; smluvně i trestně stíháno; stíháno podle občanského i trestního práva; stíhání podle občanského a trestního práva; právní kroky podle občanského i trestního práva; trestaná občansky a trestně; trestně podle občanského a trestního práva; trestáno jak v občanských, tak trestních řízeních).

V následujících třech pododdílech se věnujeme zvláště významovým, terminologickým a stylistickým chybám, přičemž u první kategorie je rozbor nejpodrobnější. Kromě kategorizace chyb se zamýšlíme také nad mechanismy, které k nim mohly vést.

5.1 VÝZNAMOVÉ CHYBY

Níže uvádíme úplný soupis 22 chyb, u nichž se alespoň dva ze tří hodnotitelů shodli na tom, že jde o chybu významovou. Jak jsme uvedli výše, je tento typ chyby definován jako posun ve významu, a to zejména právním. V komentáři k jednotlivým chybám se snažíme určit — někdy za cenu spekulace — důvody, které k nim mohly vést. Ke každému výrazu připojujeme v závorce číslo věty ve výchozím textu (viz tabulka 1), počet překladatelů, kteří se chyby dopustili, a návrh správného ekvivalentu.

A) Neodhalení termínu

expose... à des actions judiciaires (věta 5; 1 překladatel; ... se vystavují nebezpečí žaloby) — překlad výrazem *mohou být zahájeny právní kroky*

Mylná interpretace slova *action* jako *akce/kroky*, spolu se záměnou slov *judiciaire* (soudní) a *juridique* (právní). Termín *action judiciaire en...* má terminologický význam (soudní) žaloba *pro/na...*

B) Zúžení významu

prohibé, illégal, contraire aux... (věta 4; 1 překladatel; zakázaný, protiprávní/protizákonný, v rozporu s...) — překlad prvního výrazu jako *zakázaný zákonem*

Snaha o uplatnění explicitnějšího právního termínu. Zákaz však může být také smluvní.

contrevenant (věta 5; 1 překladatel; osoba, která poruší tato ustanovení) — překlad výrazem *osoba porušující zákon*

Překlad opisem je vhodná strategie, avšak nejde jen o porušení zákona; je míněna osoba, která poruší zákonný nebo smluvní zákaz (viz též diskuse v části 3).

ayants droit (věta 6; 1 překladatel; *oprávněné osoby*) — překlad výrazem *osoby uplatňující nárok na práva duševního vlastnictví*

Ačkoli oprávněná osoba může uplatňovat svůj nárok, text hovoří pouze o oprávnění.

faire preuve de prudence (věta 7; 1 překladatel; *počínat si obezřetně*) — překlad výrazem *postupovat s předběžnou opatrností*

Snaha o uplatnění explicitnějšího právního termínu, který se zřejmě používá především v právu životního prostředí a odpovídá spíše francouzskému termínu *précaution*; v daném textu nejde o preventivní opatření.

faire preuve de prudence (věta 7; 1 překladatel; *počínat si obezřetně*) — překlad výrazem *dbát... aby nebyl nevhodný*

Příliš volný překlad, který se zaměřuje na vlastnosti šířeného obsahu; původní text však hovoří o celkové obezřetnosti při nakládání s obsahem.

faire preuve de prudence (věta 7; 1 překladatel; *počínat si obezřetně*) — překlad výrazem *vybíral... s rozvážností*

Příliš volný překlad, který se zaměřuje na výběr šířeného obsahu; původní text však hovoří o celkové obezřetnosti při nakládání s obsahem.

C) Použití souvisejícího nebo podobného termínu s posunem právního významu

expose... à des actions judiciaires (věta 5; 1 překladatel; *... se vystavují nebezpečí žaloby*) — překlad výrazem *bude mít za následek stíhání v podobě žaloby*

Stíhání je trestněprávní pojem, zatímco v textu se hovoří o sankcích jak občansko-právních, tak trestních.

expose... à des actions judiciaires (věta 5; 1 překladatel; *... se vystavují nebezpečí žaloby*) — překlad výrazem *vystavuje se riziku stíhání*

Viz výše.

sanctionnées civilement et pénalement (věta 5; 1 překladatel; *s možností občanskoprávního či trestního postihu*) — překlad výrazem *trestaná občansky a trestně*

Trestaný je trestněprávní pojem; spojení *trestaný trestně* je samo o sobě nepřijatelné.

sanctionnées civilement et pénalement (věta 5; 1 překladatel; s možností občanskoprávního či trestního postihu) — překlad výrazem *občanské a trestní stíhání*

Viz výše.

sanctionnées civilement et pénalement (věta 5; 1 překladatel; s možností občanskoprávního či trestního postihu) — překlad výrazem *smluvně i trestně stíháno*

Viz výše; překlad *civilement* jako *smluvní* není zcela bez logiky (porušení smluvního ujednání je občanskoprávní delikt), avšak ve větě se hovoří o soudní žalobě, z níž vyplývá občanskoprávní, ne smluvní postih.

D) Vynechání výrazu

acceptation sans réserve (věta 1; 1 překladatel; *bezvýhradný/plný souhlas*) — vynechání výrazu *sans réserve*

Může jít o přehlédnutí, nebo o vyhodnocení výrazu jako nadbytečného. V druhém případě může být motivací povědomí o poměrně častém užití totalizujících výrazů typu *toute personne, tout ou partie* atd. ve francouzských právních textech; v češtině lze tyto výrazy mnohdy vypustit nebo utlmit. Hodnotitelé však vypuštění kvalifikovali jako chybu.

pleine capacité juridique afin d'accepter les présentes Conditions (věta 2; 1 překladatel; *plně právně způsobilý k přijetí těchto podmínek*) — vynechání výrazu *afin d'accepter les présentes Conditions*

Překladatel přesunul výraz ze syntagmatu *plně právně způsobilý...* na začátek věty, protože větu interpretoval alternativním způsobem, popsáním v části 3 (bod 3). Všichni tři hodnotitelé však tuto strategii považovali za významový posun.

prohibé, illégal, contraire aux... (věta 4; 3 překladatelé; *zakázaný, protiprávní/protízákonný, v rozporu s...*) — vynechání výrazu *prohibé*

Zřejmě mylný závěr, že *zakázaný a protiprávní* je totéž, a následné vynechání prvního výrazu; zákaz však může být dán nejen právní normou, ale také smluvně.

action en contrefaçon (věta 5; 1 překladatel; *žaloba pro porušení autorských práv*) — vynechání výrazu *en contrefaçon*

Patrně překladatelova rezignace, daná nejistotou ohledně správného překladu výrazu *contrefaçon* (viz diskuse v části 3). Argumentem pro vynechání může být také fakt, že ve francouzském právu se konkrétní typy žalob pojmenovávají častěji než v českém právu. Hodnotitelé však vynechání výrazu kvalifikovali jako chybu.

usages non commerciaux (věta 6; 1 překladatel; *nekomerční užití*) — vynechání výrazu *non commerciaux*

Zřejmě přehlédnutí.

ayants droit (věta 6; 1 překladatel; *oprávněné osoby/držitelé práv*) — vynechání celého výrazu

Patrně překladatelova rezignace na jeden prvek výčtu, ačkoli tento výčet je z právního hlediska logický. Ve slovníku Larišová (2008) je jako ekvivalent uveden jen užší druhotný význam *právní nástupce* (tento ekvivalent však žádný překladatel nepoužil).

E) Posun významu v neterminologickém spojení

informations exactes, actualisées et complètes (věta 3; 17 překladatelů; *pravdivé, aktuální a úplné údaje*) — první výraz přeložen jako *přesné*

Slovo *exact* znamená vedle *přesný* také *správný/pravdivý* — tento význam odpovídá smyslu textu.

dans la mesure du possible (věta 9; 2 překladatelé; *v rámci možností*) — překlad výrazu *v nejvyšší možné míře* nebo *v maximální možné míře*

Jde o posun v kvantifikaci závaznosti.

F) Jiné

sanctionnées civilement et pénalement (věta 5; 1 překladatel; *s možností občanskoprávního či trestního postihu*) — překlad výrazem *uložení přestupkové nebo právní sankce*

Obě adjektiva jsou významově neadekvátní a navíc nejsou vzájemně koordinovatelná (jedno je hyperonymem druhého); zřejmě jde o nepozornost.

personnes concernées (věta 6; 1 překladatel; *dotčené osoby*) — překlad výrazem *subjekty údajů*

Nevhodný ekvivalent s nejasnou motivací.

Jak je vidět z předchozího přehledu, jsou významové chyby v naprosté většině individuální: 19 chyb z 22 se dopustil vždy jen jeden překladatel, tj. všichni ostatní překladatelé přeložili daný výraz správně, případně se v něm dopustili chyby jiného druhu. Pouze tři chyby se vyskytly u více než jednoho překladatele; za jedinou „hromadnou“ chybu (17 překladatelů) lze považovat překlad adjektiva *exactes* jako *přesné* místo *pravdivé*. Kromě kategorie E (významový posun v neterminologickém spojení) se všechny významové chyby týkaly termínů nebo verbálních terminologických spojení; zde

bylo možné bez větších obtíží vyčlenit čtyři kategorie: neodhalení termínu (tj. překlad termínu neterminologickým ekvivalentem), zúžení významu, posun významu a vynechání výrazu (s informačním ochuzením). Pátá logická kategorie — rozšíření významu (generalizace) —, se ve zkoumaném materiálu kupodivu nevyskytuje, ačkoli lze mít za to, že použití hyperonyma se přirozeně nabízí tam, kde si překladatel není jistý přesným významem termínu. Je možné, že jsou si překladatelé vědomi, že v právním překladu (na rozdíl např. od tlumočení či informativního překladu) není generalizace vítanou strategií. U všech chyb v kategoriích A–E lze alespoň hypoteticky usuzovat na mechanismus jejich vzniku; necháme-li stranou možná přehlédnutí (zejm. u vynechaných výrazů), lze navíc u většiny těchto chyb říci, že k nim vedl myšlenkový pochod (byť nesprávný), a nikoli náhoda. Dvě chyby z kategorie F jsou obtížně vysvětlitelné a jejich možnými příčinami jsou nepozornost či nekritické převzetí domnělého ekvivalentu nalezeného patrně na internetu.

5.2 TERMINOLOGICKÉ CHYBY

Ve zkoumaných výrazech lze nalézt celkem 41 chyb, u nichž se alespoň dva hodnotitelé shodli na tom, že jde o chybu terminologickou. Na rozdíl od významové chyby nejde o zásadní změnu významu, ale o použití ekvivalentu, který neodpovídá terminologickému úzu. Jde především o nezvyklá či neobratná spojení, jejichž příklady jsou uvedeny v tabulce 5.

Doložený ekvivalent	Vhodnější překlad
<i>bezvýhradné schválení</i>	<i>bezvýhradný/plný souhlas</i>
<i>nevykonávat úkony</i>	<i>nedopustit se jednání</i>
<i>škodit právům</i>	<i>poškozovat práva</i>
<i>právo k duševnímu vlastnictví</i>	<i>práva duševního vlastnictví</i>
<i>zodpovědná osoba</i>	<i>odpovědná osoba</i>

TABULKA 5: Příklady terminologických chyb.

Kromě toho jsme identifikovali několik málo spojení, která působí hovorově (*bude hrozit zažalování* místo *bude hrozit žaloba/vystavuje se nebezpečí žaloby*), archaicky (*porušitel* místo *osoba, která poruší tato ustanovení*) či redundantně (*právní předpisy a/nebo ustanovení* místo *právní předpisy*). V jednom případě šlo o nevhodný anglicismus (*autorizace* místo *souhlas/povolení*).

V několika případech lze ve strategii hodnotitelů pozorovat nesoustavnost — do jisté míry přirozenou — v odlišování významových a terminologických chyb: např. pro překlad výrazu *contrevenant* (*osoba, která poruší tato ustanovení*) použili tři překladatelé výraz *pachatel*. Ten však patří do trestního a přestupkového práva, a v daném kontextu jej nelze použít. Ekvivalent označili hodnotitelé za terminologickou chybu. Naopak výše uvedený ekvivalent *stíhání*, který několik překladatelů použilo jako překlad *actions judiciaires* a který rovněž patří do trestního práva, vyhodnotili jako chybu významovou.

5.3 STYLISTICKÉ CHYBY

Chyb, které alespoň dva hodnotitelé označili jako stylistické, je ve zkoumaných překladech 31. Jde o formulace, které nemají vliv na význam, ale snižují plynulost, přirozenost či autentičnost textu. Příklady jsou uvedeny v tabulce 6. Ze srovnání tabulek 5 a 6 vyplývá, že chyby terminologické a stylistické do určité míry splývají — naprostá většina zkoumaných výrazů je totiž terminologické povahy. Hodnotitelé tak v mnoha případech váhali, jakou kategorii zvolit.

Doložený ekvivalent	Vhodnější překlad
<i>bezpodmínečné přijetí těchto podmínek uživatel, fyzická osoba, ...</i>	<i>bezvýhradný/plný souhlas s těmito podmínkami uživatelem je fyzická osoba...</i>
<i>má plnou způsobilost k právním úkonům, aby přijal...</i>	<i>je plně právně způsobilý k přijetí...</i>
<i>správné, aktualizované a úplné informace nelegální jednání</i>	<i>pravdivé, aktuální a úplné informace protiprávní/protizákonné jednání</i>
<i>vystavuje se soudním řízením provinilá osoba</i>	<i>vystavuje se nebezpečí žaloby / soudního řízení osoba, která poruší tato ustanovení</i>
<i>společnost za tím účelem nenese žádnou odpovědnost</i>	<i>společnost v tomto ohledu nenese žádnou odpovědnost</i>
<i>řídít se obezřetností</i>	<i>počínat si / postupovat obezřetně</i>
<i>obsah, který rozšiřuje</i>	<i>obsah, který šíří</i>

TABULKA 6: Příklady stylistických chyb.

6. DISKUSE A ZÁVĚR

Představenou empirickou analýzu lze interpretovat jak v rovině teoretické — jako zdroj poznatků o překladatelských řešeních, jejich variabilitě a kvalitě —, tak v rovině praktické — jako simulovaný průzkum kvality překladatelských služeb. Z kvalifikačního hlediska reprezentuje skupina studentů úroveň kompetencí typickou pro začínající překladatele, zatímco skupina profesionálů — absolventů Ústavu translatologie s 8–15letou praxí — by měla vykazovat vysoké odborné kompetence, a to zejména u těch překladatelů, kteří absolvovali doplňkové právní vzdělání.

Rozdíl mezi oběma skupinami se jasně ukázal v celkové kvalitě překladů — činí zhruba jeden stupeň na čtyřstupňové škále. Pokud však jde o vliv doplňkového právního vzdělání na celkovou kvalitu překladů, neprojevil se v našem materiálu žádný rozdíl. To koresponduje s našimi předchozími zjištěními pro překlad z angličtiny do češtiny a dále z češtiny do cizího jazyka (Duběda, v tisku).

Pro účely podrobné analýzy překladových řešení jsme se dále zaměřili na čtyřicet výrazů převážně terminologické povahy. Z hodnocení ekvivalentů vyplývá, že u studentů je problematický zhruba každý čtvrtý ekvivalent a u profesionálů přibližně každý sedmý. Ani zde se neukázalo, že by doplňková právní kompetence měla na volbu ekvivalentů kladný vliv. Podíváme-li se však na jednotlivé typy chyb, zjišťujeme,

že na rozdíl od terminologických a stylistických chyb lze v četnosti významových chyb vysledovat statisticky významný úbytek v pořadí studenti — profesionálové bez právního minima — profesionálové s právním minimem. Zdá se tedy, že právní gramotnost se neprojevuje globálně, ale zejména v subkompetenci, kterou můžeme v právním překladu považovat za klíčovou: ve schopnosti interpretovat a převádět právní význam. U stylistických chyb je situace složitější: u profesionálů jsme jich zaznamenali celkově méně než u studentů, avšak jejich četnost je větší u profesionálů s právním minimem než u profesionálů bez něj. Je možné, že za tímto výsledkem stojí větší sebedůvěra, a tedy i nižší sebekritičnost první jmenované skupiny překladatelů.

Zjištěný počet různých překladových ekvivalentů (v průměru 6,8 na jeden zkoumaný výraz) je dokladem teze, že překlad právního textu neprobíhá metodou dobře odhadnutelných terminologických náhrad: důležitá je kontextová interpretace termínů a volba právně adekvátních a autenticky znějících protějšků, která může vést k většímu množství přijatelných řešení. U profesionálů je variabilita ekvivalentů o něco nižší než u studentů.

Detailní analýza významových chyb ukázala, že ve většině případů jde o chyby individuální, distribuované a alespoň hypoteticky vysvětlitelné. Lze je rozčlenit do několika kategorií: neodhalení termínu, zúžení významu, posun významu, vynechání výrazu. V kategorii rozšíření významu (generalizace) jsme žádnou chybu nenašli, což může souviset s povědomím o přesnosti jako jedné z priorit právního překladu.

Zamýšlíme-li se nad souvislostí mezi právně-překladatelskými kompetencemi, představenými v úvodní části, a hodnocením zkoumaných překladů, lze říci, že tematicko-kulturní kompetence (tj. právní gramotnost či doplňková odborná kompetence) hraje rozhodující roli ve významových chybách, které v naší typologii chyb považujeme za nejzávažnější. Na chybách terminologických a stylistických se spolupodílejí tematicko-kulturní a komunikativně-textová kompetence. Nedostatek v obou uvedených kompetencích lze částečně vyvážit instrumentální kompetencí (tj. hledáním ve zdrojích); vyhodnocení tohoto nedostatku a nutnosti jeho kompenzace je pak věcí strategické kompetence.

PODĚKOVÁNÍ

Článek vznikl s podporou grantu GAČR 16-03037S *Směr překladu: kvalitativní a sociologická hlediska*. Autoři děkují dr. Janě Tomaščinové a dr. Alexandře Berendové za konzultace k právní terminologii.

LITERATURA:

- Bocquet, C. (2008). *La traduction juridique. Fondement et méthode*. Bruxelles: De Boeck.
- Cao, D. (2007). *Translating Law*. Clevedon: Multilingual Matters.

- Duběda, T. (v tisku). *La traduction vers une langue étrangère: compétences, attitudes, contexte social*. Meta.
- Dullion, V. (2007). *Traduire les lois. Un éclairage culturel. La traduction en français des codes*

- civils allemand et suisse autour de 1900. Cortil-Wodon: E. M. E.
- Gibbons, J. (2013). *Language and the Law*. Oxford: Routledge
- Griebel, C. (2016). Textes et discours juridiques: aspects cognitifs et traductologiques. In Forner, W., & Thörle, B., *Manuel des langues de spécialité* (s. 205–226). Berlin: De Gruyter.
- Guinchard, S., & Debard, T. (Eds.) (2017). *Lexique des termes juridiques 2017–2018*. Paris: Dalloz.
- Hrehovčík, T., Chovanec, J., & Bázlik, M. (2011). *Soudní překlad a tlumočení*. Praha: Wolters Kluwer.
- Hutton, C. (2009). *Language, Meaning and the Law*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Chromá, M. (2014). *Právní překlad v teorii a praxi. Nový občanský zákoník*. Praha: Karolinum.
- Chromá, M., & Klabal, O. (2015). Kvalita a právní překlad. In Zehnalová J. et al (Eds.), *Kvalita a hodnocení překladu: Modely a aplikace* (s. 199–218). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Kořenský, J., Cvrček, F., & Novák, F. (1999). *Juristická a lingvistická analýza právních textů (právněinformatický přístup)*. Praha: Academia.
- Larišová, M. (2008). *Francouzsko-český, česko-francouzský právní slovník*. Plzeň: Aleš Čeněk.
- Martínez Mateo, R. (2014). A deeper look into metrics for translation quality assessment (TQA): A case study. *Miscelánea: A Journal of English and American Studies*, 49, 73–94.
- O'Brien, S. (2012). Towards a dynamic quality evaluation model for translation. *Journal of Specialised Translation*, 17, 55–77.
- Prieto Ramos, F. (2011). Developing Legal Translation Competence: An Integrative Process-Oriented Approach. *Comparative Legilinguistics — International Journal for Legal Communication*, 5, 7–21.
- Soudní tlumočník, 2/2016. Dostupné z www: <<http://static.kstrc.cz/data/uploaded/2nbvo5504qjfpv5y483klmw8e8sr7x/st-201602-06-web.pdf>>
- Svoboda, T. (2011). Anketa — průzkum překladatelského trhu. *Tlumočení a překlad (ToP)*, 99, 15–17.
- Svoboda, T. (2016). Quality Aspects in Institutional Translation in the Czech Republic. In Zehnalová, J., Molnár, O., & Kubánek, M. (Eds.), *Interchange between languages and cultures: The quest for quality* (s. 53–71). Olomouc: Palacký University.
- Svoboda, T., Biel, Ł., & Łoboda, K. (Eds.). (2017). *Quality aspects in institutional translation*. Berlin: Language Science Press.
- Šarčević, S. (1997). *New Approach to Legal Translation*. The Hague: Kluwer Law International.
- Tomášek, M. (1998). *Překlad v právní praxi*. Praha: Linde.
- Wagner, E., Bech, S., & Martínez, J. M. (2002). *Translating for the European Union Institutions*. Manchester: St. Jerome's Publishing.

Tomáš Duběda | Ústav translatologie, FF UK, Praha
<dubeda@ff.cuni.cz>

Vanda Obdržálková | Ústav translatologie, FF UK, Praha
<vanda.kuklova@seznam.cz>

